

1. Obiekt:

STARE MIASTO

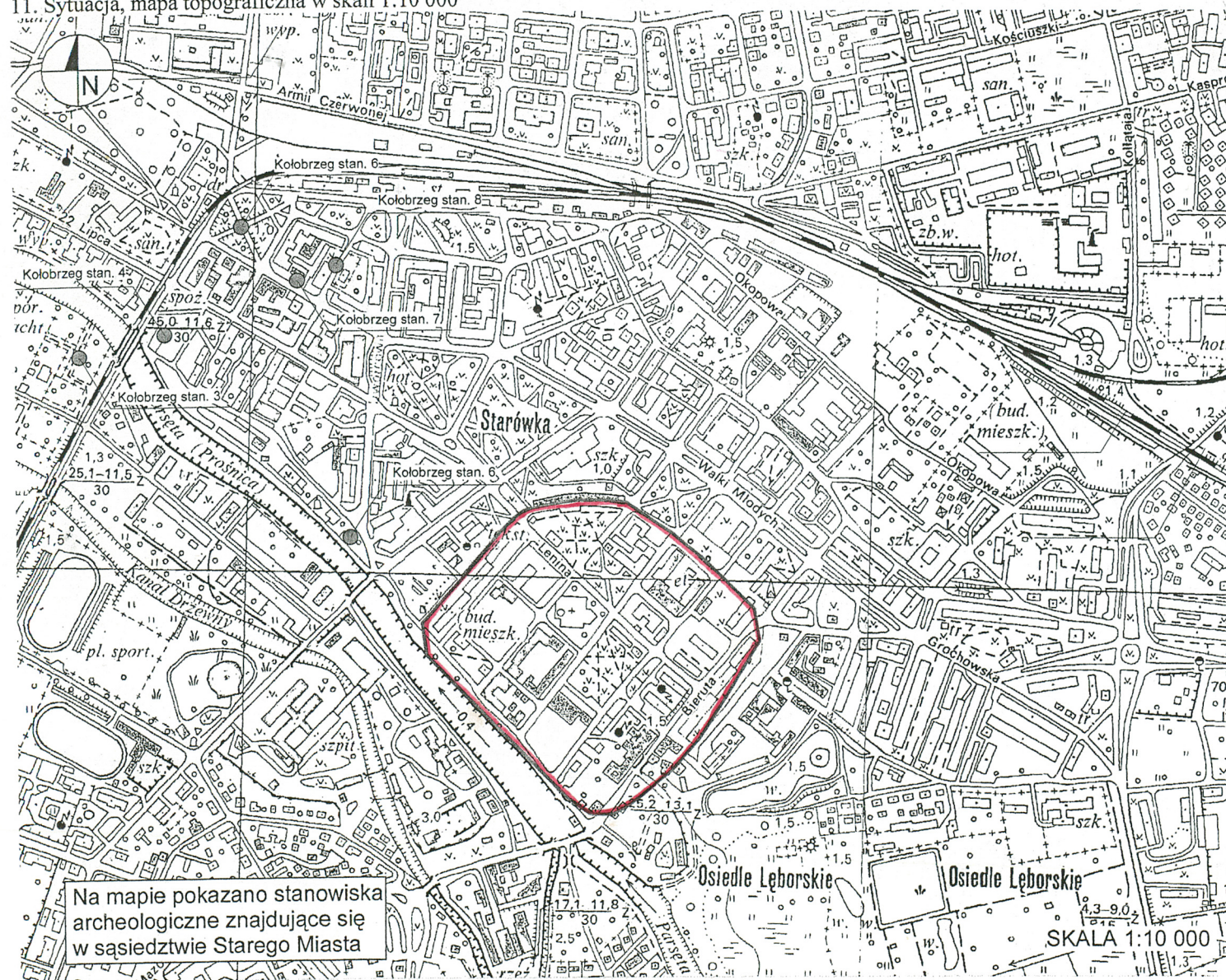
2. Czas powstania

przed 1255

3. Miejscowość

KOŁOBRZEG

11. Sytuacja, mapa topograficzna w skali 1:10 000

4. Adres

nd.

nr działki **nd.**

nr hipoteczny **nd.**

5. Przynależność administracyjna

województwo: **zachodniopomorskie**

powiat: **kołobrzeski**

gmina: **Kołobrzeg**

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Salsae Cholbergiensis, Colbrege, Cholbreg, Colberg, Coluberch, Choleberch, Choleberga, Cholberch, Colberch, Cholberg, Colberhe, Colberg, Kolberg.

7. Przynależność administracyjna

przed 1 VI 1975 r.

województwo: **koszalińskie**

powiat: **kołobrzeski**

8. Właściciel i jego adres

nd.

9. Użytkownik i jego adres

nd.

10. Rejestr zabytków

A-1366

Nr: 10 z 1953-07-21

28.01.2015

IX-X w. Istnieje gród na terenie Budzistowa.

1000 - Założenie biskupstwa w Kołobrzegu.

1107 Bolesław Krzywousty zajmuje Kołobrzeg.

1124 Biskup Otton z Bambergu chrzci mieszkańców Kołobrzegu.

23 maja 1255 – Nadanie prawa lubeckiego przez ks. Wacława III i biskupa kamieńskiego Hermana von Gleichena. Miasto zostaje rozplanowane na obecnym miejscu, między Parsętą a morzem.

ok. 1300 rozpoczęcie budowy kościoła p.w. NMP

1380 Budowa ratusza.

XVII/XVw – Osuszenie terenów wzdłuż Parsęty, poszerzenie obszaru miasta w kierunku południowo - zachodnim. Budowa ceglanych obwarowań miasta.

1445 – Rozbudowa fortyfikacji. Powstaje nowa brama miejska w osi ulicy Armii Krajowej

1545 – Przeniesienie klasztoru żeńskiego z Budzistowa w rejon ulic: Katedralnej, Brzozowej, Narutowicza i Rzecznej.

1618–1648 – W Kołobrzegu przebywają wojska Cesarskie a potem Szwedzkie (upadek gospodarczy miasta).

1628 - Rozpoczęcie budowy nowożytnych fortyfikacji przez Wojska Cesarskie. Szwedzi po wkroczeniu (1631) kontynuowali budowę umocnień.

1630 – Pożar, spaliły się 182 domy nad rzeką.

1653 - Na mocy traktatu westfalskiego z roku 1648 miasto przechodzi pod panowanie Brandenburgii Kołobrzeg staje się oficjalnie twierdzą.

1655 – Założenie Akademii Rycerskiej.

1657 – Od uderzenia pioruna doszło do eksplozji w baszcie prochowej, która została zniszczona.

1714 – Zakończenie budowy nowożytnych fortyfikacji.

1761–1762 - Okupacja miasta przez wojska rosyjskie duże zniszczenia miasta powstałe w wyniku działań wojennych.

1770–1774 rozbudowa i modernizacja twierdzy

1793 – Odbudowa kościoła reformowanego przy ulicy Wąskiej.

1807 - Kołobrzeg bezskutecznie oblegają wojska napoleońskie.

1829 – Budowa nowego ratusza.

1832-1836 – Modernizacja twierdzy kołobrzesckiej.

1859 – Doprowadzenie linii kolejowej do miasta

1872 - Likwidacja twierdzy.

1945 – Zdobywanie miasta.

Historia układu urbanistycznego

Kołobrzeg jako miasto lokacyjne został rozplanowany na północ od pierwotnej osady, która dała początek osadnictwu w tych okolicach. Znajdowała się ona na terenie przedmieść Kołobrzegu, obecnie jest to osiedle Budzistowo. Miasto zostało rozplanowane jeszcze przed lokacją (rok 1255). Założenie zostało według szachownicowego układu ulic. Centralnym punktem miasta był rynek z ratuszem (bud. 1380) w jego środkowej części. Przy rynku przy jego zachodnim narożniku, została umieszczona fara miejska. Zajął ją obszar podobny do pozostałych bloków zabudowy otaczających rynek. Na przełomie XIV/XV wieku obszar miasta powiększono o tereny bezpośrednio przylegające do Parsęty, czyli w kierunku południowym. Spowodowało to, że rynek przestał znajdować się w centralnym punkcie miasta. Kołobrzeg zyskał kształt prostokąta z zaokrąglonym północnym narożnikiem. System murów miejskich sukcesywnie budowany był przez XIV i XV wiek. Do miasta prowadziły cztery bramy: Solna znajdującą się na obecnej ulicy Armii Krajowej, Młyńska przy moście na Parsęcie, Kamienna w północno – wschodnim narożniku miasta oraz brama w osi ulicy Rzecznej. Od strony Parsęty w murze istniały dodatkowe przejścia w postaci furt. System obronny był wzmocniony przez trzy baszty: Więzienną (ul. Wąska), Lontową obecnie nazywana Prochową (ul. Dubois) oraz Prochową (zniszczona w wyniku eksplozji w roku 1657) W roku 1829 ukończono budowę nowego neogotyckiego ratusza na środku rynku. Obszar, który on zajmuje jest na tyle duży, że zmieniło to poczucie skali placu rynkowego.

Kołobrzeg do roku 1872 pozostawał twierdzą. Nowożytnie fortyfikacje skutecznie ograniczyły jego rozbudowę, więc miasto do tego czasu pozostało w swoich średniowiecznych granicach. Po tym czasie wokół Starego Miasta powstała typowa dla przełomu XIX na XX wiek zabudowa składająca się z kamienic oraz gmachów użyteczności publicznej.

W wyniku działań wojennych, stare miasto w Kołobrzegu zostało kompletnie zniszczone. Ocalały jedynie nieliczne większe budynki w tym kościół oraz ratusz. Po wojnie ruiny rozebrano pozostawiając puste place w miejscu historycznej zabudowy. W latach 80 tych na obrzeżach starówki powstały dziesięć piętrowe bloki z wielkiej płyty, które przesłaniają widok na obecną katedrę.

W pierwsze połowie lat 90tych przeprowadzono rewitalizację starówki. Na pustych dotychczas kwartałach powstały budynki usługowo – mieszkalne. Nawiązują one skalą oraz bryłą do historycznego miasta. Pokrywają się one również z oryginalną zabytkową siatką ulic.

Granice historycznego układu urbanistycznego

Granica miasta historycznego jest znana dzięki licznym przekazom ikonograficznym oraz badaniom archeologicznym. Przebiega ona: wzdłuż Parsęty, ulicą Wąską, dalej ulicą Dubois oraz wzdłuż ulicy Kamiennej.

(dokładną granicę pokazano na załączniku nr 1)

14. Kubatura nd.	15. Powierzchnia zabudowy 6,7 km ²	16. Przeznaczenie pierwotne nd.	17. Użytkowanie obecne nd.
18. Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego na terenie Starego Miasta (lokalizacje pokazano na mapie wkładka nr 1) 1. Pałac Brunszwickich Armii Krajowej 13 (<i>rej. zab. nr 10 dom, ul. Lenina 10</i>) dec. Kl.IV-Oa/9/64 z dnia 1964-04-10 2. Ratusz, ul. Armii Krajowej nr 12 (<i>rej. zab. nr 373</i>) dec. Kl.IV-Oa/7/64 z dnia 1964-04-09 3. Bazylika Mniejsza p.w. Wniebowzięcia NMP ul. Mariacka nr 5 (<i>rej. zab. nr 98 Kościół Wniebowzięcia NMP</i>) dec. z dnia 1956-08-10 4. Obwarowania miejskie, Baszta Prochowa ul. Dubois nr 20 (<i>rej. zab. nr 98</i>) dec. z dnia 1956-08-10 5. Dom (Schliffenów), ul. Gierczak 5 dec. z dnia 1954-11-08 (<i>rej. zab. nr 19</i>) 6. Budynek tzw. Akademii Rycerskiej, ul. Wąska nr 1, (<i>rej. zab. nr 19</i>) dec. Kl.IV-Oa/8/64 z dnia 1964-04-09 7. Zespół budynków dawnego ewangelickiego klasztoru diakonis, ul. Katedralna, dec OW PSOZ-5340/1/98 z dnia 27.01.1998 r. (<i>rej. zab. nr 1215</i>) a) Kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, ul. Katedralna nr 35 b) Dom Parafii, ul. Katedralna 33-34 c) Dom Księża Emerytów, ul. Rzeczna nr 7-9 8. Magazyn tzw. „Katownią”, ul. Ratuszowa nr 1, (<i>rej. zab. nr 7</i>) dec. z dnia 19.06.1953 r. 19. Stan zachowania Kołobrzeg uległ totalnemu zniszczeniu podczas ostatniej wojny. Zachowało się jedynie kilka historycznych budynków. Są one wszystkie umieszczone jako osobne pozycje w rejestrze zabytków. (Zostały one wymienione w punkcie 18 niniejszej karty). Zachował się w przeważającej większości historyczny układ ulic z wyjątkiem południowo – wschodniego skraju miasta. Stare Miasto zostało oszczędzone przez budowę, w latach 80 tych, na obrzeżach historycznej starówki dziesięć piętrowych bloków z wielkiej płyty, które przesłaniają widok na obecną katedrę oraz całkowicie i bezpowrotnie zniszczyły sylwetę miasta z dominującą od wieków bryłą obecnej katedry (zob. załącznik nr 6). Obecna zabudowa starego miasta powstała na początku lat 90tych jest próbą rewitalizacji przestrzeni miejskiej. Niewątpliwie była to słuszną drogą prowadzącą do odtworzenia historycznej przestrzeni miasta. Jednak pomimo starań historyczna wartość miasta, jego struktura materialna przestała istnieć i jest to proces nie odwracalny.		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie W wyniku przeprowadzonych badań archiwalnych i wizji lokalnej postuluje się wykreślenie z rejestru zabytków terenu Starego Miasta w Kołobrzegu. W wyniku działań wojennych miasto zostało zniszczone a zachowane nieliczne zabytki figurują osobno w rejestrze zabytków. (Zostały one wymienione w punkcie 18 niniejszej karty). Utrzymywanie wpisu do rejestru powoduje, w świetle prawa, konieczność wydawania pozwoleń na prace przy wszystkich obiektach na tym terenie, co zwykle nie jest przestrzegane. W wyniku ostatniej rewitalizacji praktycznie cały teren miasta historycznego został zabudowany. Nie istnieje ryzyko, aby na terenie historycznego miasta umieszczać nową zabudowę, gdyż miasto nie dysponuje już wolnymi parcelami. Wyjątkiem jest kwartał znajdujący się przy ulicy E. Gierczak, na którym znajduje się obecnie Muzeum Wojska Polskiego. Postuluje się usunięcie ekspozycji sprzętu wojskowego znajdującego się na terenie tego bloku zabudowy. Kwartał ten powinien być zabudowany w sposób nawiązujący do pozostałej części miasta. W dalszej perspektywie, o ile było by to możliwe należy dążyć do wyburzenia wysokich budynków z płyty znajdujących się na obrzeżach miasta, a w miejscu nich wybudować nowe obiekty dostosowane do skali zabudowy miasta.	

21. Akta archiwalne, źródła ikonograficzne i kartograficzne

Kołobrzeg, widok miasta Meriana. ok. 1652
Kołobrzeg, widok miasta z mapy Księstwa Pomorskiego Lubinusa z lat. 1610-1618
A. Kotsebu, Zdobyte twierdzy kołobrzesckiej przez wojska rosyjskie w roku 1761

22. Uwagi różne

Miasto nie posiada gminnej ewidencji zabytków.

24. Opracował: (imię, nazwisko, data, podpis)

mgr Maciej Gibczyński 10. 2010

**KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW
PRAWA AUTORSKIEGO**

23. Bibliografia (wybrana)

Böttger, L. Die Bau- und Kunstdenkmäler des Regierungs-Bezirks Köslin. T. 3, Bd. 1, H. 1, Die Kreise Köslin, Kolberg-Körlin, Belgard und Schlawe., Die Kreise Köslin, Kolberg-Körlin
Dzieje Kołobrzegu X-XX wiek, red. H. Lesiński Poznań 1962
Kroczyński H. Dzieje Kołobrzegu kalendarium od czasów najdawniejszych do r. 1945, Kołobrzeg 2000
Kołobrzeg wczesne miasto nad Bałtykiem, red. Lech Leciejewicz L. i Marian Rębkowski M., Warszawa 2007
Civitas Cholbergensis transformacja kulturowa w strefie nadbałtyckiej w XIII w. red. Leciejewicz L. Rębkowski M. Kołobrzeg 2005
Archeologia średniowiecznego Kołobrzegu: praca zbiorowa. T. 1-4 red. Rębkowski M. Kołobrzeg 199

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach
(daty, imiona i nazwiska wypełniających)

26. Załączniki

7 wkładek szczegółowych

1. Miejscowość **KOŁOBRZEG**
2. Gmina **KOŁOBRZEG**
3. Województwo **zachodniopomorskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
STARE MIASTO

5. Zawartość wkładki:
Granica wpisu do rejestru zabytków terenu Starego Miasta

Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa zach-pomorskiego

1. Pałac Brunswickich Armii Krajowej 13 dec. KI.IV-Oa/9/64 z dnia 1964-04-10
2. Ratusz, ul. Armii Krajowej nr 12 dec. KI.IV-Oa/7/64 z dnia 1964-04-09
3. Bazylika Mniejsza p.w. Wniebowzięcia NMP ul. Mariacka nr 5 dec. z dnia 1956-08-10
4. Obwarowania miejskie, Baszta Prochowa ul. Dubois nr 20 i ul. Wąska Baszta Więzienna dec. z dnia 1956-08-10
5. Dom (Schliffenów), ul. Gierczak 5 dec. z dnia 1954-11-08
6. 1. Budynek tzw. Akademii Rycerskiej, ul. Wąska nr 1, dec. KI.IV-Oa/8/64 z dnia 1964-04-09
7. 14. Zespół budynków dawnego ewangelickiego klasztoru diakonis, ul. Katedralna, dec OW PSOZ-5340/1/98 z dnia 27.01.1998 r.:
a) Kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, ul. Katedralna nr 35
b) Dom Parafii, ul. Katedralna 33-34
c) Dom Księża Emerytów, ul. Rzeczna nr 7-9
8. Magazyn zwany „Katownią”, ul. Ratuszowa nr 1, dec. z dnia 19.06.1953 r.

0 100m

SKALA 1:1500

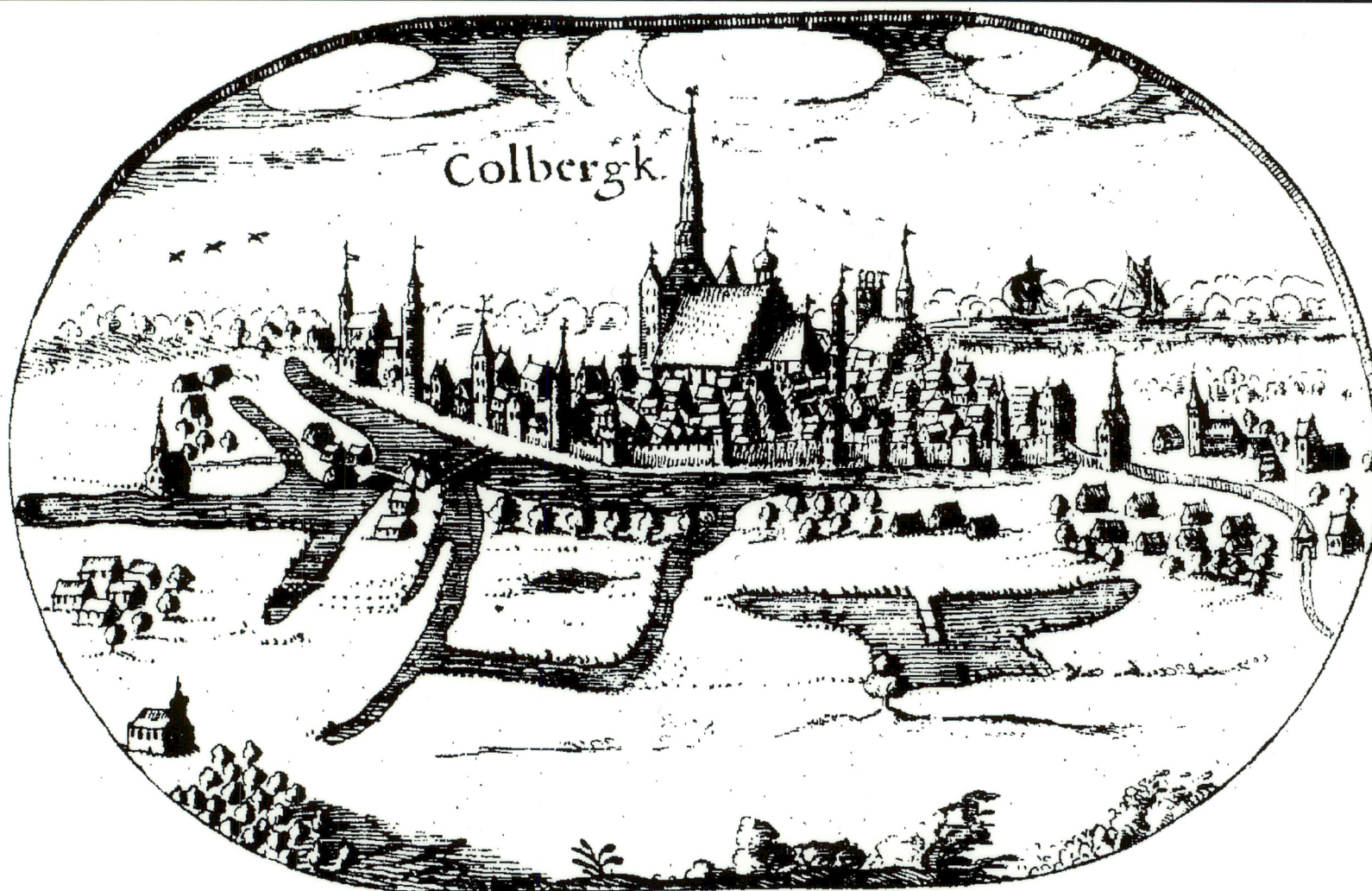
Granica wpisu do rejestru
zabytków terenu Starego Miasta

1. Miejscowość **KOŁOBRZEG**2. Gmina **KOŁOBRZEG**3. Województwo **zachodniopomorskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

STARE MIASTO

5. Zawartość wkładki:

Widoki historyczne

Kołobrzeg widok miasta z mapy Księstwa Pomorskiego Lubinusa z lat.1610-1618 Widok od strony południowej

1. Miejscowość **KOŁOBRZEG**2. Gmina **KOŁOBRZEG**3. Województwo **zachodniopomorskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

STARE MIASTO

5. Zawartość wkładki:

Widoki historyczne

Kołobrzeg Miedzioryt Meriana z roku ok. 1652. Widok od strony południowo-zachodniej

1. Miejscowość **KOŁOBRZEG**

2. Gmina **KOŁOBRZEG**

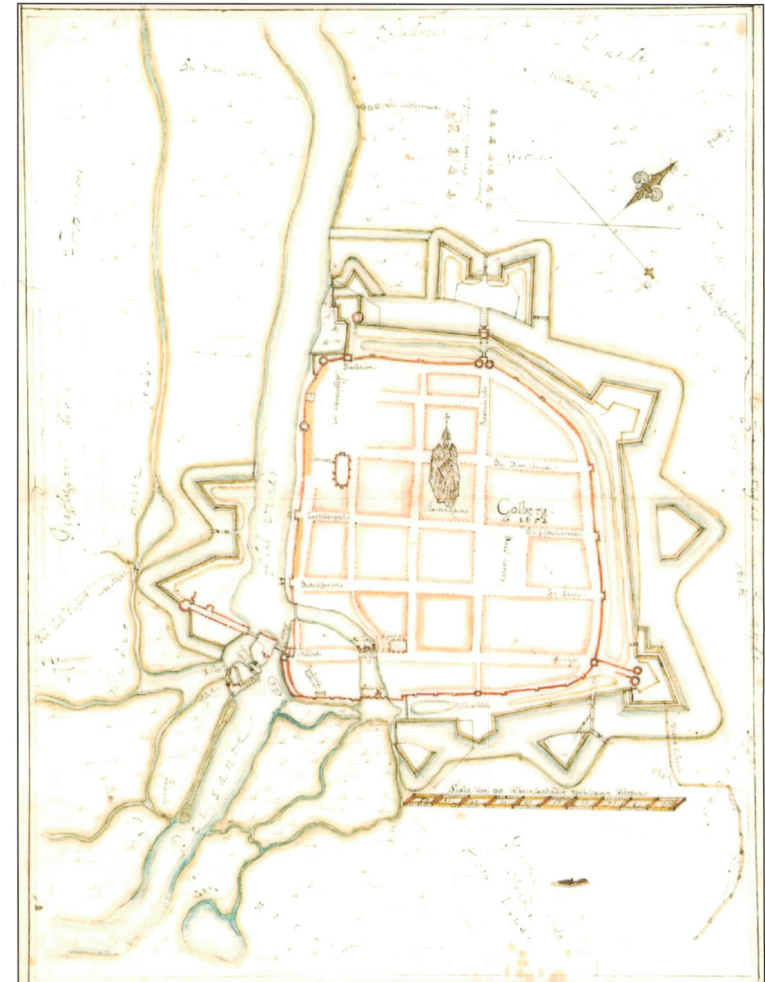
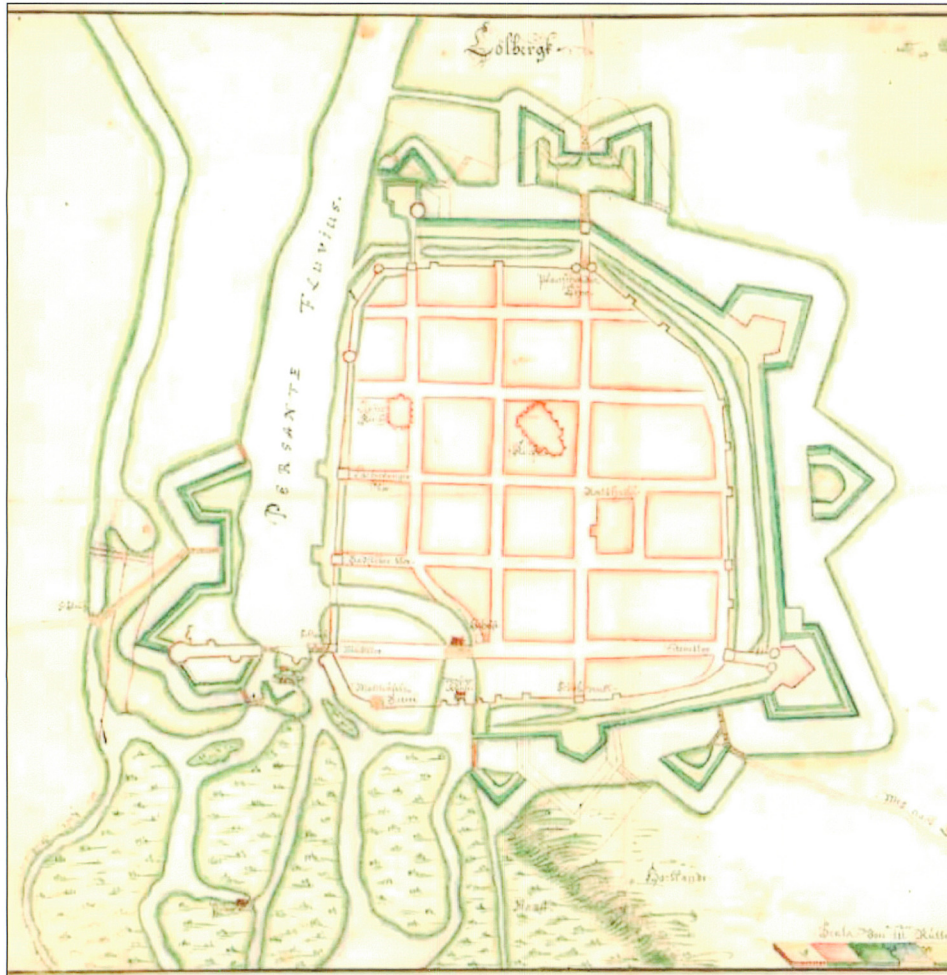
3. Województwo **zachodniopomorskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

STARE MIASTO

5. Zawartość wkładki:

Plany historyczne

Kołobrzeg. Plany miasta ze zbiorów Krigsarkivet w Sztokholmie. Strona lewa 2 poł. XVIIw strona prawa rok 1652

Wkładkę założył: **mgr Maciej Gibczyński 10.2010 r.**

Wzór ODZ

1. Miejscowość **KOŁOBRZEG**2. Gmina **KOŁOBRZEG**3. Województwo **zachodniopomorskie**

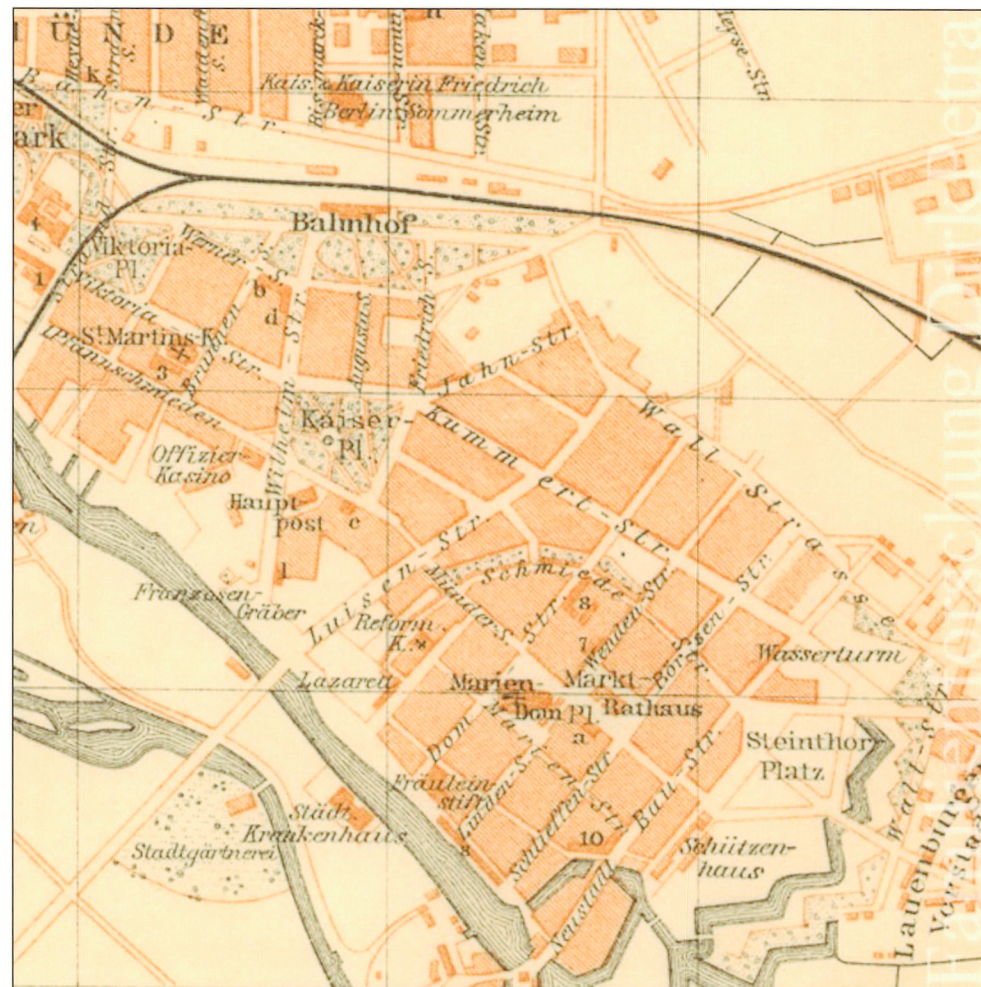
4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

STARE MIASTO

5. Zawartość wkładki:

Plany historyczne

Kołobrzeg frag. mapy Messtischblatt org w skali 1:25000
Kolberg 521 (1859)

Kołobrzeg fragment planu miasta z roku 1901

1. Miejscowość **KOŁOBRZEG**2. Gmina **KOŁOBRZEG**3. Województwo **zachodniopomorskie**

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

STARE MIASTO

5. Zawartość wkładki:

Widoki historyczne

Kołobrzeg . fragment obrazu A. Kotsebu (1815-1889) Zdobycie twierdzy kołobrzesckiej przez wojska rosyjskie w roku 1761.

1. Miejscowość KOŁOBRZEG	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki:
2. Gmina KOŁOBRZEG	STARE MIASTO	Widoki historyczne
3. Województwo zachodniopomorskie		

Kołobrzeg . Widoki lotnicze, lata 30te XX w. [w:] <http://www.familienforschung-petrat.de>